

Wincenty Urban

Jeszcze o egzempcji diecezji wrocławskiej

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 11/1-2, 319-325

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

20. Depozycja i degradacja, Prawo kanon. 2 (1959) nr 3—4 s. 125—232.
Rec.: jak do poz. 18.

1960

21. Stałe lub czasowe pozbawienie prawa noszenia szat duchownych, Prawo kanon. 3 (1960) nr 1—2 s. 289—297.
22. Prawo karne, komentarz do piątej księgi Kodeksu prawa kanonicznego. Tom II Kara cz. I przepisy ogólne. Warszawa 1960 Akademia Teologii Katol. ss. 1031, 1 nlb. Prace Wydziału Prawa Kanon. ATK t. 2.
Rec.: Michiels G. o., Prawo kanon. 5 (1962) nr 1—2 s. 308—310; Wójcik W. bp, tamże nr 3—4 s. 295—302; Papierkowski Z., tamże nr 3—4 s. 303—307.

1962

23. Terytorialny zasięg kary, Prawo kanon. 5 (1962) nr 1—2 s. 189—196.

1963

24. Śp. Ks. Dr Bernard Filipiuk, Prawo kanon. 6 (1963) 573—581.

1965

25. Problem winy w karnym ustawodawstwie kanonicznym, Prawo kanon. 8 (1965) nr 2 s. 3—34.

1966

26. Śp. O.Gommarus a Booischot Michiels doktor prawa kanonicznego. Prawo kanon. 9 (1966) nr 3—4.
27. Suspensa, Prawo kanon. 9 (1966) nr 3—4, 10 (1967) nr 1—2, 10 (1967) nr 3—4.

1967

28. Rec.: Bar J. R. o., Prawo stanów doskonałości Kościoła katolickiego. — Prawo kanon. 10 (1967) nr 1—2.

O. Joachim R. Bar

JESZCZE O EGZEMPCJI DIECEZJI WROCŁAWSKIEJ

Sprawa łączności i zależności prawnej oraz faktycznej biskupstwa wrocławskiego od metropolii gnieźnieńskiej budziła zaciekawienie historyków i prawników nie tylko dawniejszych, ale interesuje ona również badaczy współczesnych. Na tle tych zainteresowań pojawiają się niestety wypowiedzi, bardzo dalekie czasami od obiektywizmu naukowego i szczerzej metody badawczej¹.

¹ W pożytecznym organie naukowym zasłużonym dla badań w zakresie historii Kościoła, „Archiv für schlesische Kirchengeschichte”, redagowanym przez księdza Prałata Kurta Engelberta, dawniej we Wrocławiu, obecnie w Hildesheim, zamieszczono na temat moich uwag w sprawie zależności Wrocławia od Gniezna napastliwe wypowiedzi: „Urban macht aus dieser rein kirchlichen Verbindung zwischen Gnesen und Breslau eine hochpolitische und nationalpolnische Angelegen-

Literatura na temat przynależności wrocławskiej diecezji, utworzonej w 1000 roku, do gnieźnieńskiej metropolii jest bogata, o różnym jednak ciężarze gatunkowym, o większym lub mniejszym natężeniu i zabarwieniu tendencyjności. Do bardzo wnikliwych omówień o stosunku Wrocławia do Gniezna w najnowszej literaturze historyczno-prawnej należy zaliczyć bezsprzecznie pracę profesora Leszka Winowskiego pt. *Stosunki między biskupstwem wrocławskim a metropolią gnieźnieńską w latach 1740—1748*, drukowaną w „Przeglądzie Zachodnim” 1955, nr 3—4, s. 613—692. Autor śledzi w niej z wielką dokładnością to interesujące zagadnienie, omawia krytycznie dotychczasową literaturę przedmiotu i dochodzi w rezultacie swych dociekań do stwierdzenia, że „stan bezpośredniej zależności biskupstwa śląskiego od Rzymu istniał z punktu widzenia Kurii od 1748 r.”² Data ta stanowi „granicę”, od której „biskupstwo wrocławskie stało się bezpośrednio od Rzymu zależne i od której — z punktu widzenia prawa kanonicznego — przestała istnieć podstawa uzasadniająca roszczenia gnieźnieńskich metropolitów”.

W przeszłości jako jeden z pierwszych badaczy wypowiedział się na temat zależności biskupstwa wrocławskiego od metropolii gnieźnieńskiej niezmiernie zasłużony historyk dziejów kościelnych na Śląsku, ks. Jan Heyne, który starał się utwierdzić w nauce historycznej opinię, że już w połowie XV wieku, a zwłaszcza od 1624 r. przestała istnieć łączność biskupstwa we Wrocławiu z metropolią w Gnieźnie i od tego czasu było ono egzymowane³. Ze stanowiskiem głoszonym

heit”. (Archiv für schlesische Kirchengeschichte, Bd XXIII, Hildesheim 1965, s. 246).

Na marginesie tej tylko wypowiedzi można zapytać jej autora, czy stoi on tylko na gruncie „czysto kościelnej łączności” i czy z jego słów nie bije coś więcej. Nawet na marginesie „Orędzia Biskupów Polskich” do Niemieckich w 1965 roku jeden z autorów niemieckich podał, że: „Die Verbindung zwischen Gnesen und Breslau war also im Laufe des 14. 15. Jahrhunderts tatsächlich abgestorben, und die Unterstellung unter Rom schon 1732 nicht erst 1821 rechtlich erklärt worden”. Franz Scholz, Um des Evangelius Willen. Die Versöhnungsbotschaft der polnischen Bischöfe auf dem Zweiten Vatikanischen Konzil, Ihr Hintergrund, ihre Beweggründe, ihre Folgen. W: „Miscellanea Fuldensia. Beiträge aus Geschichte. Theologie. Seelsorge. Festgabe für Dr Adolf Bolte, Bischof von Fulda”, Fulda 1966 s. 195.

² Winowski, *Stosunki*, s. 687. Por. recenzję tej pracy ks. Pralata Alfreda Sabischę umieszczoną w „Archiv für schlesische Kirchengeschichte” 24 (1966) 317—319.

³ Heyne J., *Die Weihbischöfe des Bisthums Breslau von der ältestem Zeit bis auf die Gegenwart, nach Urkunden und Geschichtsquellen dargestellt*. W: „Schlesisches Kirchenblatt” 39—40 (1857) 485—487, 497—499; *Zur Geschichte der Exemption des Bisthums Breslau von dem Metropolitanverbande mit der erzbischöflichen Kirche zu Gnesen*. W: „Schlesisches Kirchenblatt” 48—49 (1857) 593—598, 609—612; *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau*, Bd III, Breslau 1868, s. 341—369, „seit dem Jahre 1624 keine Spur der alten Verbindung der bischöflichen Kirche zu Breslau mit der Metropolitankirche zu Gnesen mehr aufzufinden ist” (s. 369).

przez Heynego nie godził się stanowczo ks. Paweł Fabisz⁴, który śmiało podtrzymywał łączność biskupstwa wrocławskiego z metropolią w Gnieźnie nie tylko w XV i XVI, ale jeszcze i w XVII wieku, opierając się o statuty synodów prowincjonalnych metropolii gnieźnieńskiej, zwłaszcza z roku 1621 i 1634.

August Mosbach⁵ doprowadzał łączność Wrocławia z metropolią w Gnieźnie do lat 1638—1641 jako granicznych. O Lambert Schulte uznawał jako normalny stosunek zależności Wrocławia od Gniezna do końca XV wieku⁶. Całość dziejów stosunku diecezji wrocławskiej względem metropolii gnieźnieńskiej usiłował przedstawić ks. Maciej Wojtas w pracy pt. *Przynależność diecezji wrocławskiej do prowincji gnieźnieńskiej*, przygotowanej w Seminarium historii kościoła w Polisce Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie pod kierownictwem ks. profesora Jana Fijałka, z wielką szkodą dla nauki ogłoszonej jedynie w streszczeniu⁷. Wytrawny znawca historii kościoła na Śląsku, profesor Tadeusz Silnicki, w pracy swej omawiającej organizację kościelną na Śląsku do 1400 roku⁸, wypowiedział wiele uwag na temat łączności Wrocławia z Gniezmem. Omówienie to uznano słusznie za najwzszechstronniejsze⁹. Na podkreślenie zasługuje jeszcze praca ks. Alfreda Sabischa, wydana w 1940 roku, na temat więzi metropolitalnej diecezji wrocławskiej z Gniezmem, w której za decydujące uznaje lata 1638—1641, kiedy to interwencja cesarza, ówczesnego suwerena politycznego Śląska, usuwała jakąkolwiek możliwość czynienia kroków ze strony czynników kościelnych we Wrocławiu przypominających zwierzchność metropolii w Gnieźnie¹⁰.

Jeszcze z tego okresu warto dla ilustracji przytoczyć ważne stwierdzenie króla polskiego, Władysława IV Wazy, w liście z dnia 31 grudnia 1637 roku do cesarza Ferdynanda III, że w poprzednich czasach nie istniała żadna wątpliwość, iż biskupstwo i diecezja wrocławska należała do metropolii Gnieźnieńskiej od pierwotnego i starożytnego swego założenia¹¹.

Ostatnio w związku z polskim milenium (966—1966) ogłosił pracę na temat granic metropolii gnieźnieńskiej i jej sufraganii w obszarze

⁴ Por. artykuł zamieszczony w: *Beiträge zum Schlesischen Kirchenblatt* 43 (1857) 536—537.

⁵ Por. Mosbach A., *Die Wahl des elf-jährigen polnischen Prinzen Karl Ferdinand zum Bischof von Breslau 1625*.

⁶ Schulte L., *Die Exemption des Breslauer Bistums*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens” 5 (1917), 1—29.

⁷ *Extrait du Bulletin de l'Academie Polonaise des Sciences et de Lettres Cracovie 1928*.

⁸ Silnicki T., *Dzieje i ustrój kościoła na Śląsku*, Kraków 1939; 2 wydanie Warszawa 1953.

⁹ Winowski, s. 620.

¹⁰ Sabisch A., *Bistum Breslau und Erzbistum Gnesen vor allem im XVI und XVII Jahrhundert*, Archiv für Schlesische Kirchengeschichte, 5 (1940).

¹¹ AAW., I, 7 (Warszawa 31. 12. 1637) „Nullum unquam superioribus temporibus fuit dubium, quin Eppatus et Dioecesis Wratislaviensis ad Metropolitanam Ecclesiam Gnesensem, ab antiqua et primaeva institutione sua pertinuerit”.

przedrozbiorowym ks. doc. Bolesław Kumor¹². Autor zaznacza w niej, że „sporządzane przez nuncjuszów papieskich procesy informacyjne prymasów Polski począwszy od Jana Lipskiego (1638) aż do Antoniego Kazimierza Ostrowskiego (1777) wymieniają w licznych wypadkach diecezję wrocławską jako należącą do metropolii gnieźnieńskiej, chociaż stwierdzają, że biskupi wrocławscy wyłamują się spod praw metropolitalnych”¹³. Zdaniem ks. Kumora „w całym okresie przedrozbiorowym (1772) diecezja wrocławska faktycznie względnie formalnie należała do metropolii gnieźnieńskiej”¹⁴.

Możnaby tu postawić pod adresem autora pytanie, jaki był w rzeczywistości stan: faktyczny czy formalny tej zależności. O faktycznej zależności będzie trudniej mówić.

Autor wyraził w swej pracy również zdanie, że „zarówno twierdzenie A. Sabischa, jakoby po 1640 roku nastąpiła egzempcja Wrocławia, jak i bpa W. Urbana, że stało się to w 1732 r., postulują raczej dalsze badania z tego zakresu, aniżeli je kończą”¹⁵.

Oczywiście w badaniach naukowych istnieją zawsze możliwości odkrywcze, ale moim zdaniem nie da się zlekceważyć roku 1732 w dziejach zależności Wrocławia od Gniezna.

Celem stwierdzenia stanu faktycznego o stanie zależności diecezji wrocławskiej od Gniezna przyjrzymy się dokumentowi z 1732 roku, aby zbliżyć się do prawdy, skoro dokument Stolicy Apostolskiej stwierdza stan egzempcji. Trzeba zaznaczyć, że kardynał Fryderyk Hessen, wrocławski biskup (1671—1682), nosił się poważnie z myślą, aby prze-

¹² Kumor B., *Granice metropolii gnieźnieńskiej i jej sufraganii w okresie przedrozbiorowym*, Roczniki Teologiczno-kanoniczne, 13 (1966) z. 4, s. 5—75.

¹³ Kumor, *Granice*, s. 15.

¹⁴ Kumor, *Granice*, s. 16.

¹⁵ Kumor, *Granice*, s. 16. Ks. doc. Kumor, (s. 12) pisze, że „Nie jest prawdą, jakoby za bpa Konrada Oleśnickiego (zm. 1447) odżyły tendencje separatystyczne” (W. Urban, *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej*. Wrocław 1962, s. 20). „Niemiecki badacz A. Sabisch przytacza szereg pozytywnych przykładów świadczących, że w całym XV w. stosunki między Wrocławiem a Gniezmem były normalne”. Wprawdzie zmniejszył się nieco wpływ Gniezna na sprawy diecezji wrocławskiej, ale było to następstwem kurczenia się władzy metropolitów, politycznego bytu Śląska poza Polską i wzrastającego wpływu Niemczyzny we Wrocławiu”. Pogląd mój, wbrew zdaniu ks. doc. Kumora, nie umniejszając w niczym badań ks. Sabischa, starałem się wykazać w pracy pt. *Studia nad dziejami diecezji wrocławskiej w pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 1959, s. 171—172, 293. W roku 1427 bp Konrad miał utrudniać abpowi Wojciechowi Jastrzębcowi wizytację kościelnej prowincji gnieźnieńskiej. Bp Konrad nie składał metropolii obediencji, ale już w następnym roku 1428, gdy prosił arcybiskupa gnieźnieńskiego o pomoc, to nazwał go „principalis pastor ecclesiae”. Ks. Stefan Hain, *Wincenty Kot prymas Polski 1436—1448*, Poznań 1948, s. 144, pisze, że biskupstwo wrocławskie z chwilą przejścia Śląska pod panowanie czeskie rozluźnia stopniowo swoją łączność kościelną z Polską. W XV w. za Konrada Czarnego (1417—1447) stosunek do arcybiskupstwa gnieźnieńskiego był jeżeli nie zerwany, to jednak bardzo luźny.

prowadzić w Rzymie formalne uznanie egzempcji wrocławskiego biskupstwa. Planu nie zdołał wykonać. Jego następca, biskup Franciszek Ludwik Neuburg (1682—1732), wstąpił na tron biskupów wrocławskich w czasie nader krytycznym, kiedy to bliskość niebezpieczeństwa tureckiego zagrażała bezpośrednio Wiedniowi. W takim momencie trudno było wysuwać do roli pierwszej wagi sprawy przynależności metropolitalnej Wrocławia. Po nim biskupem wrocławskim został Filip Ludwik kardynał Sinzendorf, wybrany na wyraźne życzenie wiedeńskiego dworu.

Pochodzenie jego tłumaczy nam w dużym stopniu zabiegi cesarza w osiągnięciu biskupstwa wrocławskiego. Filip Ludwik von Sinzendorf urodził się w Paryżu w 1698 roku, gdzie ojciec jego pełnił funkcje posła austriackiego. Droga kariery duchownej młodego Sinzendorfa rozwijała się szybko.

Biskup Józef Henryk Jakub Braitenbücher, sufragan wiedeński, zaświadczył o udzieleniu 22 marca 1711 roku tonzury oraz święceń niższych Filipowi Ludwikowi hr. Sinzendorfowi¹⁶. W tymże roku zaświadczone mu „Incolat” we wszystkich państwach Królestwa Czeskiego¹⁷. Rektor Gerard Hillebrand poświadczył 15 grudnia 1731 roku, że Sinzendorf studiował w Wiedniu przez sześć lat humaniora i teologię¹⁸. Studia teologii w Rzymie w akademii „Sapienza” odbył przez Sinzendorfa w okresie od 26 stycznia 1716 do 25 stycznia 1718 roku poświadczył adwokat konsystorski i dziekan Jan Franciszek Fagnani¹⁹. Papież Klemens XII nadał 9 października 1731 roku hr. Sinzendorfowi kanonię i prebendę przy katedrze wrocławskiej²⁰.

Święcenia kapłańskie otrzymał w 1722 r., następnie został (1724 r.) kanonikiem w Salzburgu, Ołomuńcu, Kolonii, prepozytem w Ardagger i opatem w Pétsvárád; w 1725 roku został konsekrowany na biskupa, a w 1727 papież Benedykt XIII mianował go kardynałem²¹.

Elekcja Filipa Ludwika kardynała Sinzendorfa na biskupa wrocławskiego, dokonana pod wyraźną inspiracją cesarskiego dworu wiedeńskiego, jest ciekawa z tego względu, że z jej czasów mamy dokument stwierdzający stanowisko Rzymu, który poddał biskupstwo wrocławskie bezpośrednio władzy Stolicy Apostolskiej.

Papież Klemens XII w dokumencie wystawionym w Rzymie 3 września 1732 roku, skierowanym do kardynała Sinzendorfa, stwierdził następujący stan o biskupstwie wrocławskim: „Sane Ecclesia Vratislaviensis Sedi Apostolicae immediate subiecta”²². Z tekstu wymienionego dokumentu wynika stan faktycznego poddania Wrocławia bezpośrednio Stolicy Apostolskiej. Poddanie to przeprowadziła Kuria rzym-

¹⁶ AAW. dokumenty chronologiczne 9. XII. 1731.

¹⁷ AAW. dokumenty chronologiczne 10. XII. 1731.

¹⁸ AAW. dokumenty chronologiczne 15. XII. 1731.

¹⁹ AAW. dokumenty chronologiczne 7. VI. 1732.

²⁰ AAW. dokumenty chronologiczne 9. X. 1731.

²¹ Grünhagen C., *Die Bischofswahl des Kardinals von Sinzendorf 1732*, Archiv für Geschichte und Alterthum Schlesiens 26 (1892) 196—212.

²² AAW. dokument, sygnatura S. 53. Dokument z dnia 3 września 1732 roku pisany jest na pergaminie, wymiary pergaminu 91 cm × 71 cm, pieczęć ołowiana (Clemens Papa XII), sznur konopny.

ska, która stwierdziła stan istniejący w zmienionych warunkach politycznych, że Wrocław nie podkreślał od dłuższego czasu faktycznie władzy metropolity w Gnieźnie, ale też nie zbliżył się do metropolii w Pradze.

Nie chodziło w tym wypadku o stan prawno-kościelny, ale o stan faktyczny.

Bulla Klemensa XII skierowana jest do „Dilecto filio Philippo Ludovico Romanae Ecclesiae Cardinali de Sinzendorff”. Papież podkreślił w treści bulli następujące argumenty i motywy.

Papież jako pasterz i biskup dusz mocą pełni otrzymanej władzy, przewodzi wszystkim kościołom. Potrzebna troska domaga się, ażeby papież około stanu każdego kościoła tak czujnie zabiegał i pilnie troszczył się, czy to przez drogę prostej prowizji czy przeniesienia, zaleźnie jak tego domaga się potrzeba osób, miejsc, czasów i pożytek kościołów, by poszczególnym kościołom dawać odpowiedniego pasterza: „ecclesiis singulis pastor accedat idoneus et rector providus deputetur, qui populum sibi commissum salubriter dirigat et informet ac bona Ecclesiae sibi creditae non solum gubernet utiliter sed sed ex multimodis effecerat concrementis”.

Po tych słowach wstępnych papież Klemens XII stwierdził w swej bulli stan prawnej zależności Wrocławia od Stolicy Apostolskiej: „Sane Ecclesia Wratislaviensis Sedi Apostolicae immediate subiecta, cui bonae memoriae Franciscus Ludovicus ex Comitibus Palatinis Rheni dum viveret Archiepiscopus Moguntinus et praedictae Ecclesiae Wratislaviensis Administrator, dum viveret, praesidebat, per obitum eiusdem Francisci Ludovici Archiepiscopi et Administratoris qui extra Romanam Curiam debitum naturae persolvit, pastoris solatio destituta”.

Wobec osierocenia Stolicy biskupiej we Wrocławiu kapituła tamtejsza, do której należy elekcja odpowiedniej osoby, zamierzyła do niej przystąpić „iuxta Concordata dudum inter Sedem Apostolicam et inclitam nationem Germanicam inita” dla wyboru „futurae Episcopi Wratislaviensis”. Bulla papieża Klemensa XII podkreśla w dalszym ciągu, że kanonicy kapituły wrocławskiej wybrali Filipa Ludwika kardynała Sinzendorffa na swego biskupa, dla którego papież udzielił „Indultum eligibilitatis ad eandem ecclesiam Wratislaviensem Vacantem”. Papież wyraził nadzieję, że kardynał Sinzendorff, który „pro meritorum tuorum Excellentia Cardinalatus honore fulgens” oraz jako przewodniczący „Ecclesiae Jaurinensis” „hactenus laudabiliter”, będzie we Wrocławiu „plurimum utilis ac etiam fructuosus”.

Papież uznał dokonaną elekcję za kanoniczną i zatwierdził oraz uwolnił kardynała Sinzendorffa od związku „Ecclesiae Jaurinensis” oraz przeniósł go na stolicę wrocławską „Te ad dictam Ecclesiam Wratislaviensem de simili consilio Apostolica auctoritate transferimus Teque illi in Episcopum praeficimus et pastorem curam, regimen et administrationem ipsius Romanae Ecclesiae Cardinalium consilio et Apostolicae potestatis plenitudine absolventes te ad dictam Ecclesiam Wratislaviensem de simili consilio Apostolica auctoritate praedicta transferimus teque illi in Episcopum praeficimus et pastorem curam, regimen et administrationem ipsius Ecclesiae Wratislaviensis tibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo liberamque tibi ad dictam Ecclesiam Wratislaviensem transeundi licentiam tribuendo”.

Papież Klemens XII wyraził też szczere przekonanie, że duszpasterzowanie kardynała Sinzendorffa będzie owocne i pożyteczne dla diecezji wrocławskiej: „per tuae circumspectionis industriam et stu-

dium fructuosum regetur, utiliter et prospere dirigetur ac grata in eisdem spiritualibus et temporalibus suscipiet incrementa”.

Nowy biskup wrocławski winien całość duszpasterstwa i administracji jak najowocniej spełniać: „Sic exercere studeas, feliciter, fideliter et prudenter, quod dicta Ecclesia Wratislaviensis gubernatori provido et fructuoso administratori gaudeat” oraz „tuae bonae famae odor ex tuis laudabilibus actibus latius diffundatur”.

Nowemu biskupowi, zachęca papież, winni złożyć akt posłuszeństwa i poddania duchowieństwo, społeczeństwo miasta i wierni diecezji, wasalowie i kapituła. Wierni i duchowni diecezji wrocławskiej winni biskupa przyjąć „humiliter et efficaciter adimplere procurant, populus vero te tamquam patrem et pastorem animarum suarum devote suscipientes et debita honorificentia prosequentes tuique meritis et mandatis salubribus humiliter intendant”. Biskup winien znaleźć wśród wiernych „devotionis filios”, a wierni w biskupie „patrem benevolum”. Wasalowie zaś winni „ex debito honore prosequentes tibi fidelitatem solitam ac consueta servitia et cura tibi ab eis debita integre exhibere”. W razie oporu biskup może zagrozić im karami kościelnymi. Papież zapewnił też biskupa Sinzendorffa, że zwrócił się do cesarza Karola VI (1711—1740) (Carolus Hispaniarum Catholicum et Romanorum Regem in Imperatorem Electum) równocześnie króla czeskiego, aby mu udzielił i zapewnił pomoc w spełnianiu obowiązków administracyjnych i duszpasterskich.

Dalszą część bulli wypełnia sprawa materialnego zabezpieczenia i utrzymania kardynała Sinzendorffa: „ut statum tuum iuxta Cardinalatus sublimitatem et splendorem decentius tenere et expensarum onera, quae te iugiter de necessitate subire oporteat, facilius perferre valeas”. Pozostawia mu więc pewne prebendy (Kolonia, Moguncja, Ołomuniec i in.) na okres dwóch lat oraz wydaje inne polecenia.

Z podanej tu treści i wyjątków bulli papieża Klemensa XII jasno daje się stwierdzić stan faktycznej zależności biskupstwa wrocławskiego bezpośrednio od Stolicy Apostolskiej w 1732 roku.

Bp Wincenty Urban